

К. Р. Лескова
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: канд. філол. наук,
професор Т. Р. Кияк

Вербальна маніфестація терміноконцепту ЛІКАР в сучасній англійській мові

Сучасне термінознавство характеризується тісним зв'язком і взаємодією з актуальними напрямками наукового пізнання. Новітні термінознавчі праці вітчизняних та зарубіжних вчених присвячені дослідженню природи терміна в контексті теорії дискурсу, когнітивістики, фрейм-аналізу, соціальної епістемології тощо [1; 2; 4; 6; 7; 8; 9; 10].

Актуальність даного дослідження підтверджується неабияким інтересом з боку світової наукової громади. Так, наукова школа когнітивного термінознавства Гранадського університету (Іспанія) трактує терміни як вербалізовані ярлики (labels), що корелюють з певними термінологічними концептами [8]. Вперше ввела та обґрунтувала метатермін “терміноконцепт” Савінова Н.В., під яким вона пропонує розуміти лінгвістичний концепт в умовах його термінологічного використання, що передбачає процеси об'єктивізації, репрезентації та екстеріоризації розумового змісту [5: 164-169].

Як слушно зазначає Буянова Л. Ю.: “Розвиток різних когнітивних областей, сфер наукового та фахового знання супроводжується взаємопов'язаними процесами категоризації та концептуалізації” [3: 19]. Метою цієї статті є спроба класифікації термінів, що вербалізують терміноконцепт ЛІКАР в англійській мові. Вербалізація будь-якої наукової галузі здійснюється за допомогою термінів різної семіотичної природи, оскільки “саме термін є тим семіотичним маркером, який максимально адекватно та в межах свого понятійного поля експлікує та номінує наукове поняття, представляючи його місце в системі даної науки” [3: 23].

Когнітивний підхід до мови науки обумовлює інтерпретацію терміна в якості “семіотичного похідного концептуалізації та категоризації світу людською свідомістю та мисленням, при цьому його понятійно-логічний зміст представляє собою певну структуру знання, терміноконцепт, що спирається на гносеологічні

денотати ” [3: 27]. Отже, медичні терміни є експлікованими похідними, що у вербалізований спосіб маркують певні медичні поняття. Спробуємо зробити структурно-семантичну класифікацію на прикладі термінів, що репрезентують терміноконцепт ЛІКАР.

Як складова частина загальнолітературної мови англійська термінологія медицини являє собою системно організоване термінологічне поле, центром якого є фахові медичні терміни: health ‘здоров’я’, injury ‘травма’, medicament ‘лікарські засоби’, surgery ‘операція’, prevention ‘запобігання’, therapy ‘терапія’, treatment ‘лікування’.

Структура концепту складається з цілого ряду субконцептів, що обіймають лексику окремих медичних дисциплін, таких як Anatomy ‘анатомії’, Cytology ‘цитології’, Embryology ‘ембріології’, Epidemiology ‘епідеміології’, Genetics ‘генетики’, Histology ‘гістології’, Immunology ‘імунології’, Microbiology ‘мікробіології’, Neuroscience ‘неврології’, Nutrition Science ‘дієтології’, Pharmacology ‘фармакології’, Physiology ‘фізіології’, Toxicology ‘токсикології’ та ін.

Термінологічне поле медичних наук пов'язане з іншими терміносистемами. Свідченням того є наявність у термінології медицини термінів інших наук.

Терміни сучасної лексики перебувають у певному лексико-семантичному взаємозв'язку. Зрозуміло, що більш досконало вивчити лексичну систему можна, об'єднавши цілі групи слів за спільністю теми або за сферою вживання.

Тематичні групи можуть збігатися з галузевою лексикою. Такі групи можна об'єднати в одну більш широку, а можна розбити ще на ряд тематичних об'єднань.

У терміноконцепті ЛІКАР можна умовно виділити декілька термінологічних субконцептів, що вербалізуються відповідними термінами. Це такі як:

1. лікувальний заклад - clinic ‘клініка’, hospital ‘лікарня’, operating-room ‘операційна’, hospital department ‘лікарняне відділення’, ward ‘лікарняна палата’ тощо;

2. загальне обстеження хворого – electrocardiogram ‘електрокардіограма’, percussion ‘перкусія’, blood test ‘аналіз крові’, measuring blood pressure ‘вимірювання кров'яного тиску’, palpation ‘пальпація’, tomography ‘томографія’, biopsy ‘біопсія’;

3. лабораторні дослідження – venipuncture ‘венепункція’, urinalysis ‘аналіз сечі’, test tube ‘пробірка’, plasma ‘плазма’, microscopic study ‘мікроскопічні дослідження’;

4. знеболювання, реанімація – temporary anesthesia ‘тимчасова анестезія’, narcosis ‘наркоз’, traumatic shock ‘травматичний шок’, anesthetics ‘анестетики’, infusion therapy ‘інфузійна терапія’, local anesthesia ‘місцеве знеболювання’, artificial respiration ‘штучне дихання’;

5. кровотеча - venous bleeding ‘венозна кровотеча’, artery ‘артерія’, blood donation ‘донорство крові’, blood transfusion ‘переливання крові’, cerebral hemorrhage ‘крововилив у мозок’, hematoma ‘гематома’;

6. основний хірургічний інструментарій і обладнання операційного блока – clamp ‘затискач’, scalpel ‘скальпель’, lancet ‘ланцет’, drill bit ‘свєдло’, rasp ‘рашпіль’, trocar ‘троакара’, laparoscopic desk ‘лапароскопічних стіл’;

7. операція – ligature ‘пов’язка’, palliative operation ‘паліативні операції’, stitching ‘накладання шва’, amputation ‘ампутація’, section ‘розтин’, incision ‘надріз’, resection ‘вирізання частини органа’, surgical correction ‘хірургічна корекція’;

8. лікування хворого, загальний догляд за хворим – weighing ‘зважування’, measurement of body temperature ‘вимір температури тіла’, hygiene ‘гігієна’, medical procedures ‘лікувальні процедури’, disinfection ‘дезінфекція’, regenerative processes ‘регенеративні процеси’;

9. травматологія – arthrogryposis ‘артрогрипоз’, dislocation ‘звих’, osteotomy ‘остеотомія’, arthroplasty ‘артропластика’, osteosynthesis ‘остеосинтез’, neurolysis ‘невроліз’, synchondrosis ‘синхондроз’, fracture ‘перелом’, ankylosis ‘анкілоз’, arthralgia ‘артралгія’;

10. онкологія – acute leukemia ‘гострий лейкоз’, aerobic metabolism ‘аеробний метаболізм’, cancer ‘рак’, embryoma ‘ембріома’, lymphostasis ‘лімфостаз’, ductal carcinoma ‘протокова карцинома’, erythroid dysplasia ‘еритроїдна дисплазія’, immunotoxin ‘антитоксин’, osmolality ‘осмолярність’, probenecid ‘пробенецид’, rhabdoid tumor ‘паличкоподібні пухлини’, villous adenoma ‘ворсинчаста пухлина’, thiotера ‘тіофосфамід’ тощо;

11. захворювання грудної клітки і органів грудної порожнини - lung atelectasis ‘ателактаз легені’, diaphragm hernia ‘діафрагмова грижа’, pneumonia ‘пневмонія’, pericardial pleurisy ‘ексудативний плеврит’, chronic pancreatitis ‘хронічний панкреатит’, acute cholecystitis ‘гострий холецистит’, ulcerative disease of the stomach ‘виразкова хвороба шлунка’;

12. захворювання органів черевної порожнини – enteroplegia ‘парез кишечника’, intestinal obstruction ‘кишкова непрохідність’, vermiform bone disease ‘захворювання червоподібного відростка’, hernia fixed ‘защемлення грижі’, cirrhosis ‘цироз печінки’, liver steatosis ‘стеатоз печінки’;

13. шкірні та венеричні хвороби – herpes ‘герпес’, syphilis ‘сифіліс’, dermatosis ‘дерматоз’, psoriasis ‘псоріаз’, furunculosis ‘фурункульоз’, mycosis ‘мікоз’, fungus ‘грибок’, scabies ‘короста’, trichomonas ‘трихоманоз’;

14. хвороби вуха, горла, носа – external otitis ‘зовнішній отит’, chronic tonsillitis ‘хронічний тонзиліт’, rhinitis ‘риніт’, sinusitis ‘синусит’, antritis ‘гайморит’, angina ‘ангіна’, laryngitis ‘ларингіт’, nasal furuncle ‘фурункул носа’, aural congestion ‘сірчана пробка’;

15. офтальмологія – ophthalmoplasty ‘пластична хірургія ока’, glaucoma ‘глаукома’, myopia ‘міопія’, cataract ‘катаракта’, conjunctivitis кон’юктивіт, accommodation ‘акомодація’, refraction ‘refraction’, nebula ‘помутніння рогівки’, far-sight ‘далекозорість’;

16. урологія – urethritis ‘уретрит’, chlamydia ‘хламідіоз’, adenoma ‘аденома’, prostatitis ‘простатит’, Yanoi disease ‘сечокам’яна хвороба’, orchitis ‘орхіт’, cryptorchism ‘крипторхізм’, prostate cancer ‘рак передміхурової залози’;

17. акушерство – childbearing пологи, ectopic pregnancy ‘позаматкова вагітність’, pregnancy ‘вагітність’, obstetrical palsy ‘пологовий параліч’, obstetric infection ‘післяпологова інфекція’, obstetrix ‘акушерка’, postnatal period ‘післяпологовий період’, caesarean section ‘кесарів розтин’;

18. гінекологія – ovulation ‘овуляція’, ovary ‘яєчники’, reproductive system ‘репродуктивна система’, amenorrhea ‘аменорея’, menorrhagia ‘менорагія’, tubal ligation ‘перевязка маткових труб’, dysmenorrhoea ‘дисменорея’;

19. нервові хвороби – neurosis ‘невроз’, stress ‘стрес’, depression ‘депресія’, nervous anorexia ‘нервова анорексія’, radiculitis ‘радикуліт’, paralysis ‘параліч’, cerebral paralysis ‘церебральний параліч’, system atrophy ‘системна атрофія’;

20. психіатрія – mental disorders ‘психічні розлади’, schizophrenia ‘шизофренія’, behavioral syndromes ‘поведінкові синдроми’, mental retardation ‘розумова відсталість’, personality disorder ‘розлад особистості’, mental illness ‘психічне захворювання’, hallucination ‘галюцинація’;

21. інфекційні хвороби – cholera ‘холера’, shigellosis ‘шигельоз’, salmonellotic infection ‘сальмонельозна інфекція’, enteritis ‘ентерит’, botulism ‘ботулізм’, food poisoning ‘харчова інтоксикація’, anthrax ‘сибірська виразка’, tuberculosis ‘туберкульоз’, whooping cough ‘коклюш’, diphtheria ‘дифтерія’;

22. стоматологія – caries ‘карієс’, stopping ‘пломба’, brackets ‘брекет’, prosthesis ‘протез’, veneers ‘вінір’, dental stone ‘зубний камінь’, obliteration ‘облітерація’, periodontal disease ‘пародонтоз’, pulpitis ‘пульпіт’, resection ‘резекція’;

23. фармакологія – medicine ‘ліки’, pharmacist ‘провізор’, toxicology ‘токсикологія’, pharmacogenetics ‘фармакогенетика’, pharmacy ‘аптека’, metabolic pathways ‘метаболічні шляхи’, pharmacoepidemiology ‘фармакоепідеміологія’ тощо.

Поділ лексики на такі тематичні групи є подеколи умовним. Ряд термінів може перебувати в кількох групах. Відношення між словами в тематичних групах будуються на позамовних чинниках, вони об'єднуються у групи за змістом позначуваних понять, за темами.

В тематичних групах слова утворюють лексико-семантичні ряди. Лексико-семантичні ряди або групи слів утворюються на основі схожості або протилежності лексичних значень слів. Вони більш замкнені, до їх складу входять слова однієї частини мови і характеризуються семантичною взаємозалежністю компонентів, оскільки кожне слово означає певне поняття не самотійно, а лише у тісному зв'язку з іншими словами.

Отже, як можна побачити із запропонованої класифікації, ономазіологічна маніфестація терміноконцепту ЛІКАР є цілком когерентною його семасіологічній сутності та структурі. Перспективою подальшого дослідження вбачаємо у більш ретельному дослідженні цього терміноконцепту в сучасній англійській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева О.В. Когнитивные аспекты диахронического исследования терминологии строительных материалов: Автореф. Дис... канд. филол. наук. – М., 1994. – 22 с.
2. Володина М.Н. Когнитивно-информационная природа термина. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2000. – 128 с.
3. Буянова Л.Ю. Терминологическая деривация в языке науки: когнитивность, семиотичность, функциональность : монография / Л.Ю. Буянова. – 2-е изд., стереотип. – М.: ФЛИНТА, 2011. – С. 238
4. Кияк Т. Р. Мовна картина світу нації та міжкультурна комунікація. // Наукові записки. – Випуск 126. – Серія: Філологічні науки (мовознавство) – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 606 с. 17-22
5. Савинова Н. В.
http://catalog.orenlib.ru/cgi/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=CKCM_P RINT&P21DBN=CKCM&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullw_print&C21COM=S &S21CNR=&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21STR=Структура
терминоконцепта "перевод". // Вестник Пятигорского государственного лингвистического университета. – 2011. – N 2, ч. 1. – С. 164-169
6. Татаринов В. Терминологическая лексика русского языка: Эволюция проблем и аспектов изучения // Русский язык в современном обществе: Функциональные и статусные характеристики / РАН. ИНИОН; Отв. ред. Опарина Е.О., Казак Е.А. – Теория и история языкознания. – ИНИОН РАН, Москва, 2006. – С. 133–164
7. Cabré Maria Teresa. 2003. Theories of terminology: Their description, prescription and explanation. Terminology 9, no. 2 (January). 2003. – P. 163-199
8. Faber Pamela. A Cognitive Linguistics View of Terminology and Specialized Language. Berlin/Boston: de Gruyter. 2012. – 307 p.
9. Temmerman Rita. Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 2000. – 378 p.
10. Temmerman Rita. 2006. Sociocultural situatedness of terminology in the life sciences: The history of splicing. In Body, Language and Mind. Vol II. Interrelations between Biology, Linguistics and Culture, ed. J. Zlatev, T. Ziemke, R. Frank, and R. Dirven. Berlin: Mouton de Gruyter.